

ขนาดตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ

SAMPLE SIZE AND SAMPLING IN QUALITATIVE RESEARCH

วัชรินทร์ อินทพรหม

Wacharin Intaprom

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Bachelor of Public Administration, Program in Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Rajabhat University, Bangkok, Thailand

Email: pong9889@yahoo.com

Received: 2018-10-18

Revised: 2019-02-05

Accepted: 2019-02-06

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวิธีการหาขนาดหรือจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และวิธีการสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประชากรของการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ขนาดหรือจำนวนกลุ่มตัวอย่างขึ้นอยู่กับความต้องการ 2 ประการคือ 1) ความต้องการกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กสามารถพิจารณาได้จากจุดอิ่มตัว หรือความซ้ำซ้อนของข้อมูล และ 2) ความต้องการกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มเป้าหมายที่ต้องใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อประเมินความหลากหลายหรือรูปแบบที่เหมาะสมและน่าสนใจที่แสดงออกโดยประชากร กลุ่มเป้าหมาย ขนาดหรือจำนวนของกลุ่มตัวอย่างในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถใช้หลักของการประมาณการหรือกฎของหัวแม่มือ (rule of thumb) เช่นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมใช้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 10 คน (หากข้อมูลเพียงพอและถึงจุดอิ่มตัวหรือซ้ำซ้อนแล้วอาจใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยลง) การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 30 คน การสนทนากลุ่มใช้กลุ่มตัวอย่างโดยเฉลี่ย 5-10 คนต่อกลุ่มเป็นต้น ด้านวิธีการสุ่มตัวอย่างหรือ

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้หลักของความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่าง และมักใช้วิธีการที่มีลักษณะเฉพาะและมีความหลากหลาย เช่น การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเข้มข้น การคัดเลือก กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย โดยกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มหรือคัดเลือกมานั้นสามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามของการวิจัยได้

คำสำคัญ: ขนาดตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงคุณภาพ

ABSTRACT

This article aims to present method of finding sample size or number of samples and sampling method or selection of key informants from population of qualitative research. According to relevant literature review, it is observed that size or number of samples depends on two requirements; (1) requirement for small samples can be determined by saturation or data redundancy, which summarize required number of samples size, and (2) requirement for large sample to demonstrate variation within target group, which needs large sample sizes to assess variety or patterns, expressed by target population, that are appropriate and interesting. Size or number of samples depend on research purpose and data collection method. Principles of projection or rule of thumb may apply such as social phenomena study with approximately 10 people for sample size (if data is sufficiency and saturated or redundant, sample size may be smaller). In-depth interview, approximately 30 people for sample size, group discussion with average 5-10 people per group, etc. Method of sampling or selection of key informants for qualitative research is conducted based on sample appropriateness principle as well as unique and diverse methods such as intensive sample selection, specific sample selection, sample selection based on specific criteria, which are unique samples related to research questions. Randomized or selected samples can provide reliable and adequate data for analysis to answer research questions.

Keywords: sample size, sampling, qualitative research

บทนำ

ประชากร (population) คือ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ของการวิจัย ประชากรในที่นี้อาจจะเป็นมนุษย์หรือไม่ใช่มนุษย์ก็ได้ ส่วนกลุ่มตัวอย่าง (sample) คือ ตัวแทนส่วนหนึ่งของประชากรที่นักวิจัยนำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าแทนประชากรผ่านกระบวนการสุ่มตัวอย่างที่นักวิจัยเลือกใช้อย่างเหมาะสม เนื่องจากในบางครั้งประชากรหรือกลุ่มเป้าหมายอาจมีจำนวนมากเกินไป การสุ่มตัวอย่าง (sampling) จึงถูกนำมาใช้ในการเลือกประชากรให้เหลือน้อยลงที่เรียกว่ากลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างก็คือส่วนหนึ่งของประชากรนั่นเอง แต่การสุ่มตัวอย่างต้องอาศัยกระบวนการสุ่มที่น่าเชื่อถือ ที่ทำให้มั่นใจได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่สุ่มได้มานั้นมีความเป็นตัวแทนของประชากรอย่างแท้จริง การสุ่มตัวอย่างนอกจากบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับกลุ่มตัวอย่างแล้ว สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณการสุ่มตัวอย่างที่อาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ยังส่งผลต่อการเลือกใช้สถิติเชิงอนุมานด้วย กล่าวคือ ถ้าการสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่มีจำนวนจำกัดและเลือกใช้การสุ่มแบบอาศัยความน่าจะเป็นนั้นจะสามารถใช้สถิติเชิงอนุมานได้ แต่ถ้าเป็นการสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นเนื่องจากประชากรที่มีนั้นมีจำนวนที่ไม่แน่นอนหรือนักวิจัยเจตนาที่จะใช้วิธีการสุ่มแบบนี้ แม้ว่าจะทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนแล้วก็ตามการเลือกใช้สถิติควรใช้เฉพาะสถิติเชิงพรรณนาเป็นหลัก ไม่ควรใช้สถิติเชิงอนุมาน สำหรับการ

สุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะอาศัยหลักเหตุผลและความน่าเชื่อถือของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนจำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพควรมีจำนวนเท่าใดนั้นไม่สามารถจำกัดขอบเขตที่แน่นอนได้ ขึ้นอยู่กับความอึดตัวของข้อมูล ความซับซ้อนของข้อมูลหรือไม่สามารถค้นพบข้อมูลใหม่ๆ เพิ่มเติมอีกได้ เมื่อมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายไปอีกก็คนก็ตาม และข้อมูลที่ได้มานั้นเพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว จึงจะสามารถสรุปจำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ว่ามีจำนวนกี่คน

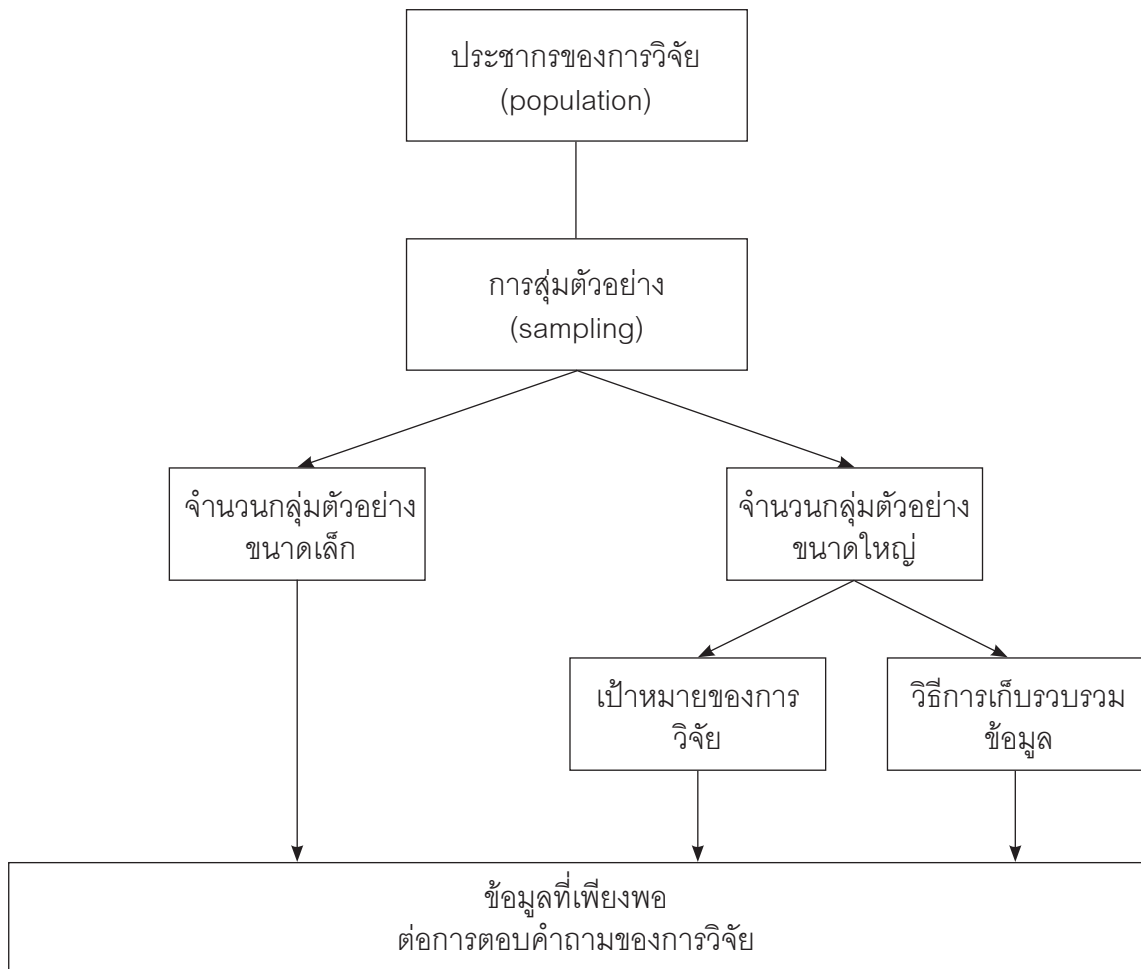
การวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่จะต้องการขนาดหรือจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่เล็กหรือน้อยกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ แต่ขนาดหรือจำนวนกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นควรมีขนาดมากพอที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปวิเคราะห์หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่น่าสนใจหรือตอบคำถามของการวิจัยได้โดยทั่วไปจำนวนประชากรหรือกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีจำนวนไม่มาก ดังนั้นวิธีการสุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพจึงมีลักษณะเฉพาะเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างแท้จริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเพียงพอต่อการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามของการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยลักษณะการสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพไม่ได้อาศัยวิธีสุ่มจากตัวเลขลำดับหรือรายชื่อของประชากร (random sampling) เหมือนกับการวิจัยเชิงปริมาณ แต่การสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ

จะใช้หลักของความเหมาะสมและน่าเชื่อถือของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถให้ข้อมูลเพื่อใช้วิเคราะห์ตอบคำถามของการวิจัยได้ ทำให้มีการเรียกกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) และเรียกการสุ่มตัวอย่างว่า การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant selection)

จำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมของการวิจัยเชิงคุณภาพมีจำนวนเท่าไร และวิธีการสุ่มตัวอย่าง หรือการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ถูกต้องนั้น มีวิธีการอย่างไร ข้อมูลที่ได้นั้นมีความถูกต้องและเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงในการวิจัยเชิงคุณภาพ คำถามต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นคำถามที่นักวิจัยหลาย ๆ ท่านที่ทำการวิจัยเชิงคุณภาพมักจะตั้งคำถามและ

พยายามที่จะค้นหาวิธีการเพื่อให้ได้คำตอบหรือข้อสรุปที่ชัดเจนไม่ได้ เนื่องจากการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพไม่ได้มีสูตรคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เช่น สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro yamane) เหมือนกับการวิจัยเชิงปริมาณ การหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพที่เหมาะสมจึงมีวิธีการเฉพาะที่ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนที่มีความน่าเชื่อถือ สามารถให้ข้อมูลได้ถูกต้องและเพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์เพื่อตอบโจทย์หรือคำถามของการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นบทความวิชาการนี้ผู้เขียนจึงมีจุดมุ่งหมายนำเสนอวิธีการหาขนาดหรือจำนวนกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป

กรอบในการวิเคราะห์

ภาพที่ 1 กรอบในการวิเคราะห์

การวิจัยเชิงคุณภาพมีวิธีการหาขนาดหรือจำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญและมีวิธีการสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประชากรวิจัย ดังนี้

ขนาดกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขนาดกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิง

คุณภาพ พิจารณาจาก 2 ประเด็นหลักคือ (1) หลักความอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) และ (2) เป้าหมายคำตอบของการวิจัย (research purpose) มีรายละเอียดดังนี้

1. **หลักความอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation)** มุมมองของนักวิชาการที่กล่าวถึงขนาดกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพที่

ไม่ได้ระบุจำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่แน่นอน แต่ให้ความสำคัญกับความอึดตัวของข้อมูล ได้แก่ Charmaz (2003) กล่าวว่า เกณฑ์ทั่วไปในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพคือความอึดตัวของข้อมูล สอดคล้องกับ Legard, Keegan & Ward (2003) ที่ชี้ให้เห็นว่าในการวิจัยเชิงคุณภาพขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้นมักมีไม่มาก เนื่องจากการศึกษาหรือวิเคราะห์ประเด็นหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่างของวิจัยเชิงคุณภาพจึงขึ้นอยู่กับ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนไม่สามารถค้นพบข้อมูลสำคัญหรือหลักฐานเพิ่มเติมใหม่ ๆ แล้ว เช่นเดียวกันกับ Crabtree & DiCicco-Bloom (2006) ที่กล่าวว่า ในทำนองเดียวกันว่าความอึดตัวของข้อมูลเป็นสัญญาณว่าขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลเสร็จสมบูรณ์หรือใกล้เสร็จสมบูรณ์แล้ว

มุมมองของนักวิชาการที่ให้ความสำคัญกับความอึดตัวของข้อมูลและระบุจำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่น่าจะนำไปสู่ความอึดตัวของข้อมูล ได้แก่ Guest et al. (2006) เห็นว่า ความอึดตัวของข้อมูลอาจเกิดขึ้นได้หลังจากสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 12 คนแรกไปแล้ว หลังจากนั้นปรากฏการณ์ใหม่ ๆ

ข้อมูลสำคัญหรือหลักฐานใหม่ ๆ เพิ่มเติมจะมีไม่กี่อย่างเท่านั้นที่มีโอกาสจะค้นพบหรืออาจจะไม่มีเลย ด้าน Gonzalez (2009) เห็นว่า การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการขึ้นอยู่กับจำนวนตัวแปรหลักที่ต้องการศึกษา แต่อย่างน้อยกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นต้องไม่น้อยกว่า 20 คน นอกจากนี้ Patton (2001) เห็นว่าควรพิจารณาจากความเพียงพอหรือความซ้ำซ้อนของข้อมูล โดยพิจารณาจากจุดอึดตัวหรือความซ้ำซ้อนของข้อมูลนั้นคือข้อสรุปจำนวนของกลุ่มตัวอย่างจะต้องมีขนาดเท่าไรที่ทำให้นักวิจัยสามารถระบุได้ว่า “ไม่มีอะไรเหลือให้เรียนรู้” กล่าวอีกนัยหนึ่งในเชิงปฏิบัติ นักวิจัยอาจจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่หนึ่งไปถึงคนที่สิบ หลังจากนั้นการสัมภาษณ์คนต่อ ๆ ไปให้พิจารณาว่าข้อมูลที่ค้นพบนั้นไม่ได้เป็นข้อมูลสำคัญใหม่ ๆ หรือหลักฐานใหม่ ๆ ที่ต่างจาก 10 คนแรก นั่นคือข้อมูลเริ่มเพียงพออึดตัวหรือซ้ำซ้อนแล้ว

จำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญขั้นต่ำที่เหมาะสมสำหรับความอึดตัวของข้อมูล ในมุมมองของนักวิชาการแต่ละท่าน สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างภายใต้หลักความอึดตัวของข้อมูล

นักวิชาการ	Guest et al.	Gonzalez	Patton	Morgan and colleagues	Francis, et al.	Coenen, et al.	Hagaman & Wutich	Namey, et al.
ขนาดกลุ่มตัวอย่าง	12	20	10	10	17	Inductive: 13 Deductive: 8	16	8

2. เป้าหมายคำตอบของการวิจัย (research purpose) มุมมองของนักวิชาการที่กล่าวถึงขนาดกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพตามเป้าหมายของการวิจัย ได้แก่ patton (2001) กล่าวว่า หากต้องการกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มประชากรกลุ่มเป้าหมาย นั่นคือต้องมีกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อประเมินความหลากหลายหรือรูปแบบที่เหมาะสมและน่าสนใจที่แสดงออก โดยประชากรกลุ่มเป้าหมายหรือจำนวนของกลุ่มตัวอย่างในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งสามารถใช้หลักของการประมาณการ หรือ กฎของหัวแม่มือ (rule of thumb) สำหรับการศึกษาคติพันธุ์พรรณนา

Morse (1994) ได้แนะนำจำนวนกลุ่มตัวอย่างประมาณ 30 - 50 คน ในขณะที่ Creswell (1998) ได้แนะนำกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม จำนวน 10 คนขึ้นไป ส่วน Morse (1994) แนะนำจำนวนกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 6 คนขึ้นไป ซึ่งคำแนะนำเหล่านี้สามารถช่วยให้นักวิจัยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเบื้องต้นได้ แต่ท้ายที่สุดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จำเป็นนั้นต้องขึ้นอยู่กับความอึดตัวของข้อมูล

จำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญขั้นต่ำที่เหมาะสมสำหรับจำนวนกลุ่มตัวอย่างภายใต้เป้าหมายของการวิจัยในมุมมองของนักวิชาการแต่ละท่านสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

เป้าหมายของการวิจัย	Patton	Creswell	Morse
กรณีศึกษา	1 กรณี	3 - 5 คน	-
การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม	ประมาณ 10 คนหากข้อมูลเพียงพอและถึงจุดอิ่มตัว หรือซ้ำซ้อนแล้ว อาจใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยลง	10 คนขึ้นไป	6 คนขึ้นไป
การศึกษาทฤษฎีพื้นฐาน/ชาติพันธุ์วรรณนา/ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ	ประมาณ 20 - 30 คน ซึ่งปกติแล้วจะเพียงพอที่จะเข้าถึงจุดอิ่มตัวหรือซ้ำซ้อนของข้อมูล	1 กลุ่มชาติพันธุ์	30 - 50 คน

สรุป ขนาดกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพสามารถพิจารณาจาก 2 ประเด็นหลัก คือ (1) หลักความอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) และ (2) เป้าหมายคำตอบของการวิจัย (research purpose) ทั้งนี้ขนาดกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพไม่สามารถกำหนดจำนวนที่แน่นอนในขั้นตอนการเขียนเค้าโครงวิจัยได้ อาจจะกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างภายใต้เป้าหมายของการวิจัยและหลักความอิ่มตัวของข้อมูลได้คร่าว ๆ เท่านั้น แต่จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่แท้จริงจะสามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ก็ต่อเมื่อมีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเพียงพอ และข้อมูลนั้นมีความอิ่มตัวที่สามารถนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามของการวิจัยได้ทุกข้อแล้วเท่านั้น

การสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกผู้ให้

ข้อมูลสำคัญจากประชากรของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้นำเสนอรายละเอียดไว้ดังนี้

Camic, Rhodes & Yardley (2003) กล่าวว่า การสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ หมายถึง การคัดเลือกบุคคลหน่วยศึกษาหรือการตั้งค่ากลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา ในขณะที่การศึกษาเชิงปริมาณมุ่งมั่นในการสุ่มตัวอย่างแบบภาคตัวเลขลำดับหรือรายชื่อของประชากร (random) เป็นหลัก แต่การศึกษาเชิงคุณภาพมักใช้การสุ่มหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงหรือตามเกณฑ์ ซึ่งก็คือตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย

Nastasi, Moore & Varjas (2004) ได้นำเสนอความแตกต่างของการสุ่มตัวอย่างระหว่างการศึกษาระดับปริมาณและเชิงคุณภาพ ที่มีเป้าหมายต่างกัน โดยทั่วไปการสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณจะเป็นการพยายาม

ที่จะอนุมานจากกลุ่มตัวอย่างไปสู่กลุ่มประชากร และต้องการให้มีความหลากหลายของกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ทั่ว ๆ ไปที่เกินกว่าขอบเขตที่ศึกษา ในทางกลับกันการวิจัยเชิงคุณภาพมักเริ่มจากกลุ่มบุคคล ประเภทเหตุการณ์ หรือกระบวนการที่เฉพาะเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์เฉพาะเรื่องนั้น

วิธีการสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นักวิจัยที่นำเสนอวิธีการสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

Berg & Lune (2004), Coyne (1997) และ Marshall (1996) ได้นำเสนอวิธีการสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพมี 3 แบบ ดังนี้

1. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposeful sampling) เป็นกลยุทธ์การสุ่มตัวอย่างที่ใช้บ่อยที่สุด ในการสุ่มตัวอย่างประเภทนี้ผู้เข้าร่วมจะถูกเลือกหรือค้นหาตามเกณฑ์ที่เลือกไว้ล่วงหน้าตามคำถามการวิจัย ตัวอย่างเช่น การศึกษาอาจพยายามรวบรวมข้อมูลจากผู้ป่วยโรคมะเร็งต่อมน้ำเหลือง ขนาดตัวอย่างอาจถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าหรือตามความอึดตัวเชิงทฤษฎี

2. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (quota sampling) เป็นเทคนิคการสุ่มตัวอย่างโดยกำหนดโควตาของผู้เข้าร่วมก่อนการสุ่มตัวอย่าง โดยทั่วไปแล้วนักวิจัยพยายามรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าร่วมจำนวนหนึ่งที่มีคุณสมบัติบางอย่างที่อาจรวมถึง

สิ่งต่าง ๆ เหมือน ๆ กัน เช่น อายุ เพศ สถานภาพ การสมรส ฯลฯ

3. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกบอลหิมะหรือลูกโซ่ (snowball or chain sampling) เป็นวิธีนี้ที่ให้ข้อมูลส่งต่อหรือบอกผู้วิจัยถึงผู้อื่นที่อาจให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย วิธีการนี้มักจะช่วยให้นักวิจัยค้นหาผู้ให้ข้อมูลยังไม่ทราบว่ามีใครเพิ่มเติมอีกหรือผู้ที่อาจเข้าถึงได้ยาก

Patton (2001) ได้นำเสนอกลยุทธ์การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพได้แก่

1. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีที่แตกต่างกันจากมาตรฐานทั่วไป (extreme or deviant case sampling) เป็นการพิจารณาจากกลุ่มคนหรือคนหรือเหตุการณ์ที่ไม่ปกติหรือมีความผิดปกติที่แตกต่างจากคนอื่นหรือกรณีอื่นที่น่าสนใจ เช่น นักเรียนผู้ที่สามารถเรียนดีได้โดดเด่นกว่าคนอื่น ความล้มเหลวของผู้เรียนที่มีการลาออกกลางคัน เหตุการณ์ในสังคมที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นต้น

2. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเข้มข้น (intensity sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะที่มีจำนวนไม่มาก ที่สามารถให้ข้อมูลได้ละเอียดลึก เช่น นักเรียนที่ยากจนแต่เรียนดีสูงกว่ามาตรฐาน หรือ นักเรียนที่ยากจนแต่เรียนได้ต่ำกว่ามาตรฐาน กลยุทธ์นี้คล้ายคลึงกับการสุ่มตัวอย่างกรณีที่แตกต่างกันจากมาตรฐานทั่วไปเนื่องจากใช้เหตุผลเดียวกัน ความแตกต่างคือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบนี้จะมีกลุ่มตัวอย่างให้เลือก

ไม่มากนัก ดังนั้นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบนี้ต้องมีข้อมูลในอดีตหรือก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ เพื่อที่นักวิจัยสามารถเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เข้มข้นได้ถึงแม้ว่าจะมีไม่มาก

3. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแปรผันสูงสุด (maximum variation sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างในรูปแบบที่มีความหลากหลายในมิติที่สนใจ จุดประสงค์หลักของการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแปรผันสูงสุด คือการค้นหากลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเดียวกันหรือมีมิติข้อมูลร่วมกันที่สามารถแยกออกจากกลุ่มอื่น ๆ และสามารถจัดกลุ่มเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะได้ ตัวอย่างเช่น การสร้างเมทริกซ์ชุมชนหรือกลุ่มคน เนื่องจากแต่ละชุมชนหรือกลุ่มคนนั้นจะมีความแตกต่างกันในมิติของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และแตกต่างจากชุมชนหรือกลุ่มคนอื่น ๆ

4. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีเหมือนกัน (homogeneous sampling) เป็นการรวบรวมคนที่มีภูมิหลังและประสบการณ์เหมือนกัน ช่วยลดการเปลี่ยนแปลง ช่วยลดความยุ่งยากในการวิเคราะห์ และอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์กลุ่ม กลยุทธ์นี้ใช้บ่อยที่สุดในการทำกรณีศึกษา ตัวอย่างเช่น การศึกษาการมีส่วนร่วมในโครงการการเลี้ยงดูเด็กเล็ก อาจจะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือหญิงทุกคนที่เป็นโสด เป็นต้น

5. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาทั่วไป (typical case sampling) เป็นการมุ่งเน้นศึกษากรณีใดกรณีหนึ่ง

โดยทั่วไปกลยุทธ์นี้อาจถูกนำมาใช้เมื่อต้องการที่ศึกษาข้อมูลในเชิงลึกของกรณีศึกษาในบางประเด็นหรือทุกประเด็น ตัวอย่างเช่น การศึกษาโครงการพัฒนาในประเทศโลกที่สาม นักวิจัยอาจศึกษาจากกรณีตัวอย่างของหมู่บ้านทั่วไป การศึกษาดังกล่าวจะค้นพบประเด็นสำคัญ ๆ ของหมู่บ้านต่าง ๆ ในเชิงลึกได้

6. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีสำคัญ (critical case sampling) เป็นการพิจารณาการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลในกรณีที่สำคัญนั้น ๆ วิธีนี้สามารถนำไปสู่การสรุปข้อมูลเชิงตรรกะและการอ้างอิงกับกรณีอื่น ๆ ได้ดีที่สุด เพราะการศึกษารณีนี้จะได้ความเป็นจริงสำหรับกรณีอื่น ๆ ได้ทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการทราบว่าประชาชนเข้าใจระเบียบข้อบังคับของรัฐบาลหรือไม่ นักวิจัยอาจเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนที่มีการศึกษาสูง ถ้าพวกเขาไม่เข้าใจ อาจจะสะท้อนได้ว่ากลุ่มคนที่ยังไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อยน่าจะเข้าใจด้วย

7. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกบอลหิมะหรือลูกโซ่ (snowball or chain sampling) เป็นการระบกรณีศึกษาที่น่าสนใจจากกลุ่มคนที่รู้จัก และคนเหล่านี้จะรู้ว่าผู้ใดที่ให้ข้อมูลได้ดีในกรณีนี้ คือ การหากรณีตัวอย่างจากการบอกต่อว่าใครจะเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ที่ดีเพิ่มเติมหรือให้ข้อมูลได้มากกว่า ดังนั้นแนวทางที่ใช้ในการค้นหาคณณศึกษาที่มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนมาก นักวิจัยจะเริ่มต้นด้วยการถามคนที่เกี่ยวข้องว่า “ใครรู้เรื่องเกี่ยวกับ ?”

8. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือก

กลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ (criterion sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างทุกรายที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นักวิจัยจะเลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบนี้ในกรณีที่มีข้อมูลหลายด้านและอาจทำให้เห็นจุดอ่อนของระบบงานที่สำคัญที่อาจนำไปปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าระยะเวลาเฉลี่ยในการเข้าพักของผู้ป่วยสำหรับขั้นตอนการผ่าตัดบางอย่างเป็นเวลา 3 วัน นักวิจัยอาจกำหนดเกณฑ์สำหรับผู้ป่วยที่เข้าร่วมการศึกษาที่เข้าพักเกิน 3 วัน การสัมภาษณ์กรณีเหล่านี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลในแง่มุมมองของกระบวนการหรือระบบการดำเนินงานที่สามารถปรับปรุงได้

9. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบยืนยันและไม่ยืนยัน (confirming and disconfirming sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างใน 2 กรณี คือ “คาดว่า” และ “ขอยกเว้น” กับสิ่งที่คาดว่าจะวิธีนี้จะทำให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มขึ้น และจะได้ข้อมูลจากผู้ที่มีข้อมูลเชิงลึก มีข้อมูลจำนวนมาก และมีความน่าเชื่อถือทั้ง 2 กรณีจะสามารถนำข้อมูลมายืนยันกันได้เพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่ไม่สามารถยืนยันผลการวิจัยได้เนื่องจากตัวอย่างที่ไม่เหมาะสมและเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่ขัดแย้งกัน

10. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงแบ่งชั้น (stratified purposeful sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เน้นลักษณะเฉพาะกลุ่มย่อยที่สนใจเพื่อสะดวกในการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกลุ่มย่อย

11. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือก

กลุ่มตัวอย่างตามโอกาสหรือที่ค้นพบเพิ่มเติม (opportunistic or emergent sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างใหม่ ๆ ที่ไม่ได้กำหนดไว้แต่แรก ในระหว่างดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ไม่คาดคิดและหลักของความยืดหยุ่น กลยุทธ์นี้จะใช้หลังจากที่มีการลงเก็บข้อมูลภาคสนามนักวิจัยจะเปิดโอกาสให้มีกลุ่มตัวอย่างหรือบุคคลในการสัมภาษณ์เพิ่มเติมมากกว่าที่วางแผนไว้ได้

12. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposeful sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างทุกกรณีที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่กลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ใช้ในการสุ่มแบบนี้จะมีขนาดใหญ่

13. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญทางการเมือง (sampling politically important cases) เป็นการแสวงหากลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเมืองตามช่วงเวลา กลยุทธ์นี้จะสนใจไปที่กรณีศึกษา โดยเฉพาะจากกรณีตัวอย่างที่มีความสำคัญทางการเมือง ตัวอย่างเช่น การศึกษาพฤติกรรมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีแนวโน้มที่อาจจะไม่ไปเลือกตั้ง

14. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling) เป็นการเลือกกรณีศึกษาหรือกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวกในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างของนักวิจัย กลยุทธ์นี้ช่วยประหยัดเวลางบประมาณ และไม่ต้องใช้ความพยายามมาก แต่การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจะมีจุดอ่อนมาก

ที่สุด และมีความน่าเชื่อถือต่ำสุด เนื่องจากมีเหตุผลน้อยที่สุด ยกตัวอย่าง การคัดเลือกตัวอย่างเพื่อนร่วมงานหรือสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนบ้านเพียงเพราะ “อยู่ในพื้นที่นั้น” เป็นตัวอย่างของการสุ่มตัวอย่างเพื่อความสะดวกของนักวิจัยเป็นหลัก

15. การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบผสมผสานหรือแบบผสม (combination or mixed purposeful sampling) เป็นการใช่วิธีการคัดเลือกหรือการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 2 วิธีขึ้นไป เป็นลักษณะการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบผสมผสาน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างประเภทนี้จะใช้ในกรณีที่นักวิจัยมีความสนใจและความต้องการที่จะศึกษาในประเด็นที่มีความหลากหลาย

สรุป การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพที่นักวิชาการหลายท่านนำเสนอขึ้นนั้นอาจจะมีหลายแบบ แต่วิธีที่เหมาะสมและทำให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและนำไปสู่การอิมตัวของข้อมูลได้ง่ายมีเพียง 2 วิธีการ คือ การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposeful sampling) และการสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกบอลหิมะหรือลูกโซ่ (snowball or chain sampling)

ตัวอย่างวิธีการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างวิธีการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือกหรือสุ่มตัวอย่าง

ของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ข้อมูลประชากรของการวิจัยเรื่อง การบูรณาการการจัดการมลพิษทางน้ำของกรุงเทพมหานครและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรอบของ Intaprom (2018) การวิจัยนี้เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีประชากร คือ ผู้บริหารหรือผู้นำที่เป็นตัวแทนองค์กรหรือชุมชน 3 ระดับในพื้นที่ 6 จังหวัดและกรุงเทพมหานคร คือ 1) ระดับนโยบายคือ องค์การภาครัฐทั้งรัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและควบคุมมลพิษทางน้ำจำนวน 8 องค์กร คือ (1) สำนักจัดการคุณภาพน้ำกรมควบคุมมลพิษ (2) กรมโรงงานอุตสาหกรรม (3) องค์การบริหารน้ำเสีย (4) กรมทรัพยากรน้ำ (5) กรมชลประทาน (6) สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 (7) สำนักงานจัดการคุณภาพน้ำสำนักระบายน้ำกรุงเทพมหานคร และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย 2) ระดับปฏิบัติการ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีที่ตั้งในพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างกรุงเทพมหานครและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรอบจำนวน 65 แห่งคือองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และสำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร และ 3) ระดับที่ได้รับผลกระทบ คือ ชุมชนที่มีที่ตั้งในพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างกรุงเทพมหานครและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรอบ จำนวน 620 ชุมชน วิธีการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และการคัดเลือกหรือสุ่มตัวอย่างได้ ดังนี้

ผู้อำนวยการเขตนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
นายกเทศมนตรีผู้อำนวยการงานด้านสิ่งแวดล้อม
ขององค์การ และบุคลากรที่ปฏิบัติงานหน้าที่
ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 195 คน ใน 6 เขตพื้นที่
เขตการพัฒนาตามบทบาทการพัฒนาเมือง
ของกรุงเทพมหานครกับองค์กรปกครองท้องถิ่น
โดยรอบในพื้นที่ 6 จังหวัด คือ นครปฐม นนทบุรี
สมุทรสาคร สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา และ
ปทุมธานี ดังภาพที่ 2

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการเขต นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนายกเทศมนตรี ผู้อำนวยการงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การ และบุคลากรที่ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องใน 6 เขต พื้นที่ ๆ ละประมาณ 10 คน รวมประมาณ 60 คน (หากข้อมูลเพียงพอและถึงจุดอิ่มตัวหรือซ้ำซ้อน แล้วอาจใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยลง)

3. ระดับที่ได้รับผลกระทบ ประชากร คือ ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชน จำนวน 1,240 คน ที่มีที่ตั้งในพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างกรุงเทพมหานคร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรอบขนาดกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชนใน 6 เขตพื้นที่ ๆ ละ ประมาณ 10 คน รวมประมาณ 60 คน (หากข้อมูลเพียงพอและถึงจุดอิ่มตัวหรือซ้ำซ้อนแล้วอาจใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยลง)

วิธีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ โดยแบ่งเป็น 6 พื้นที่ คือ พื้นที่เขตการพัฒนา ตามบทบาทการพัฒนาเมืองกรุงเทพมหานคร กับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรอบวิธีการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ดังนี้

1. ระดับนโยบายประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารหรือผู้นำที่เป็นตัวแทน องค์การระดับนโยบายจำนวน 8 องค์การ จำนวน 8 คน

2. ระดับปฏิบัติการประชากรคือ ผู้อำนวยการเขตนายกองค์การบริหารส่วน ตำบลนายกเทศมนตรีผู้อำนวยการงานด้าน สิ่งแวดล้อมขององค์การและบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 195 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 6 เขตพื้นที่ ๆ ละ ประมาณ 30 คน รวมประมาณ 180 คน

3. ระดับที่ได้รับผลกระทบ ประชากรคือ ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชน จำนวน 1,240 คน ที่มีที่ตั้งในพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างกรุงเทพมหานคร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรอบขนาดกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชนใน 6 เขตพื้นที่ ๆ ละ ประมาณ 30 คน รวมประมาณ 180 คน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง มีดังนี้

1. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีที่แตกต่างกันจากมาตรฐานทั่วไป (extreme or deviant case sampling) เช่น ชุมชนหรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถจัดการ มลพิษทางน้ำได้ดีกว่าพื้นที่อื่น

2. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเข้มข้น (intensity sampling) เช่น ชุมชนหรือองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีงบประมาณน้อย แต่สามารถจัดการมลพิษทางน้ำได้ดีกว่าชุมชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีงบประมาณ มากกว่าอย่างเห็นได้ชัด

3. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแปรผัน สูงสุด (maximum variation sampling) เช่น ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสภาพ และบริบทคล้าย ๆ กัน คือ ปัญหามลพิษทางน้ำ มีความรุนแรง มีงบประมาณจำกัด มีที่ตั้งใน พื้นที่เมือง มีบ้านเรือนที่ลูก้าแหล่งน้ำสาธารณะ เป็นต้น

4. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มี เหมือนกัน (homogeneous sampling) เช่น กลุ่มผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

5. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา ทั่วไป (typical case sampling) เช่น กรณีที่

เกิดความร่วมมือในการจัดการมลพิษทางน้ำระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

6. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีสำคัญ (critical case sampling) เช่น กรรมการชุมชนที่ได้รับการอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการมลพิษทางน้ำแต่ยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุมลพิษทางน้ำในชุมชนสามารถใช้อ้างอิงถึงความเข้าใจของกรรมการชุมชนที่ไม่ได้รับการอบรมหรือศึกษาดูงานได้

7. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกบอลหิมะหรือลูกโซ่ (snowball or chain sampling) เช่น ชุมชนเครือข่ายการจัดการมลพิษทางน้ำโดยเริ่มจากชุมชนที่จัดการมลพิษทางน้ำในลักษณะร่วมกับองค์กรและชุมชนอื่น เพื่อเพิ่มกลุ่มตัวอย่างองค์กรเครือข่ายของชุมชน และกลุ่มตัวอย่างองค์กรเครือข่ายชุมชนอื่น ๆ

8. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ (criterion sampling) เช่น ผู้บริหารหรือผู้นำที่เป็นตัวแทนองค์กรระดับนโยบายด้านการจัดการมลพิษทางน้ำ

9. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบยืนยันและไม่ยืนยัน (confirming and disconfirming sampling) เช่น ประธานชุมชน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ประธานชุมชนที่ได้รับการอบรมจัดการมลพิษทางน้ำและได้นำความรู้ไปดำเนินการ และกลุ่มที่ 2 คือ ประธานชุมชนที่ได้รับการอบรมจัดการมลพิษทางน้ำแต่ไม่ได้นำความรู้ไปดำเนินการ

10. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงแบ่งชั้น (stratified purposeful sampling) เช่น กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มในระดับต่างกัน คือ กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มประธาน

ชุมชนและกลุ่มกรรมการชุมชนที่ได้รับการอบรมจัดการมลพิษทางน้ำและได้นำความรู้ไปดำเนินการ

11. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามโอกาสหรือที่ค้นพบเพิ่มเติม (opportunistic or emergent sampling) เช่น เมื่อนักวิจัยไปสัมภาษณ์ประธานชุมชน พบว่า สมาชิกในชุมชนที่ไม่ได้เป็นกรรมการชุมชน แต่มีบทบาทสำคัญในการจัดการมลพิษทางน้ำของชุมชนซึ่งสมาชิกชุมชนดังกล่าวได้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้แต่แรก

12. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposeful sampling) เช่น ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อม

13. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling) เช่น ชุมชนที่มีที่ตั้งใกล้กับมหาวิทยาลัยที่นักวิจัยสังกัดหรือบ้านของนักวิจัย

14. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบผสมผสานหรือแบบผสม (combination or mixed purposeful sampling) เช่น การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเข้มข้น (intensity sampling) คือ ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีงบประมาณน้อยแต่สามารถจัดการมลพิษทางน้ำได้ดีกว่าชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีงบประมาณมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด และการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงแบ่งชั้น (stratified purposeful sampling) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดแตกต่างกันเช่น กรุงเทพมหานคร เทศบาลนครเทศบาลเมืองเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล

สรุป

ประชากรของการวิจัยเชิงคุณภาพมีจำนวนไม่มากและมีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อของการวิจัย ดังนั้นการสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพจึงมักใช้วิธีการที่มีลักษณะเฉพาะและมีความหลากหลาย เช่น การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเข้มข้น การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งก็คือตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย โดยกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มหรือคัดเลือกมานั้นสามารถให้ข้อมูลเพียงพอต่อการตอบคำถามของการวิจัยได้ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีลักษณะคล้ายกับการสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น การสุ่มแบบหลายขั้นตอน การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง และการเลือกตัวอย่างแบบสะดวก

ขนาดตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพขึ้นอยู่กับความต้องการ 2 ประการ คือ

1. ต้องการกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างให้น้อยที่สุดพิจารณาจากความ

เพียงพอหรือความซ้ำซ้อนของข้อมูลโดยพิจารณาจากจุดอิ่มตัวหรือความซ้ำซ้อนของข้อมูลนั้นคือข้อสรุปจำนวนของกลุ่มตัวอย่างจะต้องมีขนาดเท่าไร นักวิจัยอาจจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 ไปถึงคนที่ 10 หลังจากนั้นการสัมภาษณ์คนต่อ ๆ ไปให้พิจารณาว่าข้อมูลที่ค้นพบนั้นไม่ได้เป็นข้อมูลสำคัญใหม่ ๆ หรือหลักฐานใหม่ที่ต่างจาก 10 คนแรกนั้นคือข้อมูลเริ่มเพียงพออิ่มตัวหรือซ้ำซ้อนแล้ว

2. ต้องการกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มประชากรกลุ่มเป้าหมายนั้นคือต้องมีกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อประเมินความหลากหลายหรือรูปแบบที่เหมาะสมและน่าสนใจที่แสดงออกโดยประชากรกลุ่มเป้าหมายขนาดหรือจำนวนของกลุ่มตัวอย่างในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งสามารถใช้กฎของหัวแม่มือ หรือหลักของการประมาณการเช่นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ใช้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 10 คน (หากข้อมูลเพียงพอและถึงจุดอิ่มตัวหรือซ้ำซ้อนแล้วอาจใช้กลุ่มตัวอย่างน้อยลง) การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 30 คน การสนทนากลุ่มใช้กลุ่มตัวอย่างโดยเฉลี่ย 5 - 10 คน/กลุ่ม เป็นต้น

REFERENCES

- Berg, B. L., & Lune, H. (2004). Qualitative research methods for the social sciences. (Vol. 5). Boston: Pearson.
- Camici, P. M., Rhodes, J. E. & Yardley, L. E. (2003). Qualitative research in psychology: expanding perspectives in methodology and design. Washington, DC : American Psychological Association.

- Charmaz, K. (2003). Grounded theory: objectivist and constructivist methods. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *Strategies for qualitative inquiry*, 249-291. Thousand Oaks : Sage Publications.
- Coyne, I. T. (1997). Sampling in qualitative research. Purposeful and theoretical sampling; merging or clear boundaries?. *Journal of advanced nursing*, 26(3).
- Creswell, J.W. (1998) *Qualitative Inquiry and research design choosing among five traditions*. Sage, Thousand Oaks, CA.
- DiCicco-Bloom, B., & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical education*. 40(4), 314-321.
- Gonzalez, C. (2009). Conceptions of, and approaches to, teaching online: a study of lecturers teaching postgraduate distance courses. *Higher Education*, 57(3), 299–314.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough?: an experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82.
- Intaprom, W. (2018). *Research in public administration*. 2nd edition. Bangkok : Mega Media Corporation. (in Thai).
- Legard, R., Keegan, J. & Ward, K. (2003). In-depth interviews. In Jane, R. & Jane, L. (Eds.), *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*, 138-169. Thousand Oaks : Sage Publications.
- Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family practice*, 13(6).
- Morse, J. M. (1994). Designing funded qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 220-235). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Nastasi B.K., Moore R.B. & Varjas, K.M. (2004). *Applying psychology to the schools. School-based mental health services: Creating comprehensive and culturally specific programs*. Washington, DC : American Psychological Association.
- Patton, M. Q. (2001). *Qualitative research and evaluation methods*. 2nd edition. Thousand Oaks : Sage Publications.
-